

Rihana Jamaludin en het samengaan van culturen

Fragmenten uit: De Zwarte Lord

RIHANA JAMALUDIN

1. Jeugd van de Bossche gouvernante Regina Winter

De zusters leefden als kloosterlingen. Voor henzelf begon de dag al om halfvijf 's ochtends. In alle vroegte klonken zachte voetstappen in de gangen, gedempte stemmen en kleppende deuren, geluiden die stilaan wegstierven, om momenten later als gedruis vanuit de kapel terug te keren – het gemurmel van in stemmenkoor opgezegde gebeden. Vanuit mijn bed luisterde ik naar de monotone litanie en dommelde weer in. Een wijl later trok de zwijgende groep met zacht geritsel aan mijn deur voorbij, op weg naar de eigen verblijven. In het schemerduister van haar sobere cel mediteerde elke zuster in stilte, alvorens aan de werkzaamheden te beginnen.

Het leven in het Moederhuis was strikt ingedeeld, opdat geen tijd in ledigheid verloren zou gaan. De weesmeisjes werden geacht om zes uur op te staan en een kort gebed te doen. Om kwart voor zeven volgden we samen met de zusters de mis en na het ontbijt begonnen de lessen, waarbij ik de onderwijzusters moest assisteren. Eerst hielp ik bij de kleintjes, later ook bij de grotere meisjes.

Ofschoon ik in leeftijd nauwelijks van de laatsten verschilde, kon ik door mijn opleiding bij tante Cornelia toch overwicht houden. De meisjes waren afkomstig uit arme families en hadden nauwelijks scholing gehad. Terwijl ik me wederom bezighield met schrijven en rekenen, handwerken en bijbellezen, maar nu als lerares, moest ik denken aan mijn bestemming zoals tante me die voorgespiegeld had.

Buiten de Bossche vestingwallen zou ik mijn brood gaan verdienen, dat leed geen twijfel. Zoals de zusters hun leven gewijd hadden aan goede werken, moest ik het overdragen van mijn kennis aan mij toevertrouwde pupillen volbrengen – niet hier in het Moederhuis, waar de uren dagelijks hetzelfde verliepen, verandering van bezigheid werd aangekondigd door een bel of door de stem van de zuster,

het geluid van vele kinderschoenen en klompjes op de trappen en vloeren weerklonk, geroezemoes wanneer praten was toegestaan, gefluister op momenten dat het verbod gold, en het begin en het eind van de dag werden bepaald door de soeurs.

Het strakke en eentonige leven van het Moederhuis was niet precies wat ik me had voorgesteld van mijn toekomst, maar tegelijkertijd was ik dankbaar nog een poos onder de vleugels van de zusters te kunnen verblijven. De wijde wereld kon wachten – Den Bosch met haar veilige stadsmuren was nog even de plek waar ik als zuigeling in tante Cornelia's armen had gelegen, waar mijn wieg had gestaan, waar mijn leven was begonnen.

Langzaam ging het jaar voorbij. In mijn zwarte rouwkleding viel ik niet uit de toon tussen de soeurs. De leerlingen bejegenden mij met respect, de zusters waren vriendelijk. Dikwijls bezocht ik het graf van mijn tante, weende er soms, maar het verdriet zou slijten, had men mij gezegd.

Een enkele keer wandelde ik op zondagmiddag langs ons oude huis, dat thans door anderen werd bewoond. Hoe bekend en toch hoe anders was deze mij zo dierbare plek geworden. Nieuwe gordijnen hingen er, vreemde stemmen riepen door de open ramen, zelfs de dichtvallende voordeur klonk anders.

Troost wachtte mij onvermoed onder de vestingwallen, waar ik veldbloemen verzameld tussen het verspreide struikgewas over de Meierij kon uitkijken. Zo mijmerend waaiden tantes lentelessen terug in mijn gedachten, de echo van haar lieve stem, als bewaard door de omgeving. Verstrooid tussen ruisend gras en buigend lover, leefden herinneringen weer op. Dwarrelende bloembladen kleurden mijn schoot terwijl ik het boeket schikte. Als vanzelf vervlochten mijn rusteloze vingers de stengels tot een krans, de trouwe gift voor

Maria's beeltenis op de terugweg bij de tweesprong.

Aanvankelijk was het vaste en werkzame ritme van het Moederhuis me welkom, het bood afleiding van mijn verdriet en ervaring aan de andere kant van de lessenaar. De dagen waren steeds vol en druk, altijd met anderen om me heen, kinderen die om aandacht vroegen, taken die vervuld moesten worden.

Maar 's avonds, nadat ik met de zuster de slaapzaal van de kinderen had gecontroleerd en me naar mijn kamer had begeven, wachtten mij nog de lange uren van de nacht, waarin ik overgelaten was aan mijn gedachten.

Ik was inmiddels zestien, en ongeduldig om meer van de wereld te zien. Zowel tante Cornelia als de zusters hadden streng over mij gewaakt. Ik vond voldoening in het onderwijzen, het bijschaven van mijn pupillen. Het was prettig om te zien hoe een bij binnenkomst schuw, haveloos meisje, na enige tijd in het Moederhuis veranderde in een levendig en opgewekt kind. Of hoe een al te vrijpostige straatmeid omgevormd kon worden tot een pronte deerne, een toekomstige kroon op de huishouding.

Maar als ik door het lokaal langs de lesbanken van mijn leerlingen de ronde deed, af en toe over een tafelblad buigend om iemand de helpende hand te bieden bij een moeilijke opdracht, kon ik het gefluister achter mijn rug horen. Veel van de meisjes hadden vóór ze onder de hoede van het Moederhuis kwamen wel het een en ander meegeemaakt. Uit opgevangen opmerkingen begreep ik dat ik in hun ogen tamelijk wereldvreemd overkwam. Mijn boekenkennis mocht dan groter zijn, zij zouden niet met mij willen ruilen, in feite verlangden ze naar de dag dat ze terug onder de mensen zouden zijn, zouden werken en gezinnen stichten. Zelfs het vooruitzicht weer terecht te komen in de armenwijken kon hen niet afschrikken. Hoop op beter bleek zelfs deze kleine verschoppelingen gegund.

Mijn kindertijd was voorbij en ik begreep wat er van mij in het leven verwacht werd, was er reeds lang door tante Cornelia op voorbereid. Als kind wist ik niet beter, maar nu werd ik door onrust beslopen. Opstandige gevoelens stookten onder het dunne dek van berusting dat me eerder was opgelegd. Ontevredenheid smeulde, weerstand broeide, verzet brandde in mij tegen mijn lot. Ik leefde haast als de zusters, al was ik geen religieuze. Eenmaal zou ik het Huis verlaten en de wereld betreden. Maar dan nog zouden huwelijk en moederschap niet voor mij zijn weggelegd. Mijn leven lang

zou ik anderen ten dienste zijn, een nobel streven, ware het niet dat ik me er niet meer mee kon verenigen.

2. Naar Suriname

Na bijna zes weken naderde de reis haar eind. Sinds we de evenaar waren gepasseerd, was het steeds warmer en zonniger geworden en eindelijk had ik de kans gekregen me in mijn nieuwe garderobe te vertonen. De tropenjurken waren van lichtere stoffen gemaakt en gewend als ik was aan zware wol, voelde het in het begin haast gênant, alsof ik vergeten was me fatsoenlijk aan te kleden en slechts in onderrokken gehuld rondliep. Maar over mijn kleurige japonnen, hoe ingetogen ook, was ik verrukt. Eindelijk iets dat meer bij mijn jeugd paste dan soeur Agnes' gouvernante-garderobe! Ik mocht Augusta wel dankbaar zijn voor haar adviezen bij de inkopen. Iedereen aan boord was trouwens overgestapt op tropenkleding, waarbij wit de boventoon voerde, maar ook de donkerbruine en -blauwe jassen van militaire uniformen te zien waren.

Met het eind van de overtocht in zicht, was de toon van de gesprekken steeds verwachtingsvoller geworden, elke dag kon het zover zijn. Nadat drijvende kokosnoten en losse palmtakken in de golven ons al een poos opmerzaam hadden gemaakt op de aanwezigheid van land, ontdekten we op een morgen de donkere streep aan de horizon. Algemeen heerste er opwinding aan dek en mijn hart begon te bonzen terwijl ik door de verrekijker van de kapitein de Nederlandse vlag ontwaarde, in een ongewoon groene omgeving.

We gingen kort voor anker bij Braamspunt, aan de monding van de Suriname-rivier, waar zich een eenzame militaire uitkijkpost bevond. Een sloep werd uitgezet om de scheepspapieren door de wacht te laten controleren. Na langer dan een maand zilte zeelucht, prikkelde de zoetige reuk van slib en rottende bladeren de neusgaten. De geur van land.

Toen voeren we verder de rivier op, waar aan weerszijden van het brede water donkere bossen opdoemden. Wolken insecten waren af en toe zichtbaar boven het wateroppervlak, maar bleven uit de buurt van de boot. Langgerekte, slanke vogels met roze veren vlogen over en

slaakten schrille kreten. Staande aan de deinende boordreling dronk ik met mijn ogen zo veel mogelijk op van wat ik zag, snoof de onbekende geuren op, lette steeds minder op Augusta's drukke gebabbel.

Allengs voeren we langs meer open plekken en werden er soms huizen zichtbaar, en mensen, donker en onduidelijk. De rivier vertoonde meer scheepsverkeer, van kleine roeiboten die soepel door het water gleden, tot grote tentboten volgeladen met vaten, vruchten en bundels riet.

Ten langens leste was het zover, het schip voer de haven van Paramaribo binnen, vanaf Fort Zeelandia vlagde men naar ons en de kade stroomde vol. Ik weet niet zeker wat ik had verwacht, maar het was in ieder geval anders dan dit volstrekt vreemde, exotische tafereel. Geen botters of trek schuiten te bekennen zoals op marktdag.

Wel waren er ruime houten vloten en vele bootjes. Achter de masten van grote schepen met hun gestreken zeilen was de stad zichtbaar en het was er druk, druk als... op marktdag. Het krioelde er van mensen, donkere mensen die zich in lange, smalle vaartuigen begaven en razendsnel naar ons toe roeiden. Na weken van rust en stilte leek er een feestijn losgebroken. Vol verwondering zag en hoorde ik alles, het geroep en gelach, zoete en doordringende geuren, de felle kleuren van fruit, bloemen en bonte doeken – alles volkomen nieuw voor mij.

Met enige schrik zag ik dat de zwarte mannen langs toegeworpen touwen behendig omhoog klauterden en aan boord klommen om hun koopwaar aan te bieden. Van een afstandje bleef ik toekijken hoe matrozen en passagiers zich om de kooplui verdrongen om zich verse vruchten, dranken en lekkernijen aan te schaffen.

Zou mijn leerling zijn als deze mannen, vrolijk, luidruchtig, pratend en onderhandelend in gebroken Nederlands – en zwart, o zo zwart?

Om hulp zoekend keek ik om me heen naar de Van Roepels, maar Augusta had zich in het koopgewoel gestort, blijkbaar had ze de Surinaamse geneugten te lang gemist. Mijnheer Van Roepel was verdwenen, waarschijnlijk om dragers voor onze bagage te zoeken.

Even voelde ik me verloren, eenzaam te midden van de drukte. Toen vermande ik me. Mijn rug rechtend wendde ik me naar de stad. De witte huizen met de keurige paden en het vele groen ertussendoor. Paramaribo, mijn thuis voor de

komende twee jaar.

3. De gouvernante volgt stiekem haar pupil Walther Blackwell, de Zwarte Lord.

Hij was verdwenen. Wat nu? Tot aan de Palmentuin had ik hem gevolgd. Toen was hij ineens verdwenen. Zoekend dwaalde ik rond, hij kon nog niet ver zijn, net had ik hem nog in het zicht. Mijn speuren had succes, opeens ontwaarde ik tussen de struiken achter het paleis een glimp van Walthers hoge hoed.

Maar dan moest hij zijn afgeweken van het pad in het park en zich hebben gewaagd op de grond van de gouverneur. Zou ik hem daarheen durven volgen? Aarzelend naderde ik de groene haag en tuurde door het weelderige gebladerte. Daar zag ik mijn pupil haastig langs de muren van het witte gebouw lopen, om zich heen kijkend of de wacht al terugkeerde van zijn ronde.

Besluiteloos bleef ik op mijn plaats, volgde het figuur van de dandy slechts met mijn ogen, tot deze om de hoek verdwenen was. Meer zou ik niet te weten komen als ik niet bereid was ook deze grens te overschrijden. Dus wachtte ik minutenlang, verborgen achter een palmenstam, op de soldaat die traag kwam aangelopen, geweer over de schouder, verveeld tegen keisteentjes schoppend.

Pas toen de vogels weer op het grind achter het paleis neerstreken, zeker dat de wachter voorlopig niet terug zou keren, durfde ik tevoorschijn te komen. Vlug stak ik de open ruimte tussen park en paleis over, snelde langs de achtergevel, sloeg de hoek om. Terwijl ik de balustraden van de verlaten veranda achter me liet, hoorde ik stemmen klinken.

Opgewonden stemmen. Ik verstijfde. Waren we al ontdekt? Paniekerig keek ik rond om een schuilplaats. Wat een situatie! Hoe zou ik dit moeten uitleggen als ik betrapt werd? Waarom had ik daar niet beter over nagedacht?

Luid geschater kwam uit de hoge ramen. Nauwelijks ritselend met de bladeren, wist ik me achter een bloeiende struik bij de vensterbank te verbergen. Een grote hagedis, de getande kam verstoord overeind, schoot voor me weg. Met de hand tegen mijn mond onderdrukte ik een kreet van schrik. Maar mijn bezorgdheid over eventueel ongedierte in mijn schuilplaats verdween op slag toen ik Walthers stem

herkende.

'Geachte leden van de Raad—'

'Wie is die snoeshaan?' Iemand viel hem in de rede. Er klonk geroezemoes en geschuifel van stoelpoten.

Ik schrok. Walther was zomaar een vergadering van de Koloniale Raad binnengelopen. Die bestond uit de belangrijkste grondbezitters van Suriname. Wat was hij van plan?

Behoedzaam zette ik de hoed af die nu een verraderlijk obstakel was geworden. Als ik ervoor zorgde achter de struiken verborgen te blijven, zou de wacht mij bij zijn ronde om het gebouw niet opmerken. Ik gluurde voorzichtig langs de rand van het kozijn.

Het was een vergaderzaal. Licht stroomde uit de vensters naar binnen, viel op het tafereel voor mij. Rond een grote ovale tafel zaten een stuk of tien mannen. Aan het hoofd zat de gouverneur met opzij van hem een verbluft toekijkende klerk. Walther scheen zojuist binnengewandeld te zijn, want ieders blik was op hem gericht. Hij stond in een apart deel van de zaal, waarvan de vloer een paar treden verhoogd was en gedeeltelijk afgescheiden door middel van een houten balustrade, aldus een podium vormend.

'Wat doet u hier?' Gouverneur Van Raders klonk verbaasd, maar niet ontstemd.

Walther stoorde zich niet aan hem. Hij zag er zonnig en opgewekt uit, alsof hij een invitatie voor een feest had ontvangen. Staande in de opening van het hekwerk adresseerde hij de Raad. Zonder zijn hoed af te zetten, de rechterhand fier geleund op de wandelstok, begon hij: 'Geachte heren, leden van de Koloniale Raad. Gaarne uw aandacht voor mijn verhaal.' Met een vlugge beweging haalde hij een aantal lemmetjes uit zijn jaszak tevoorschijn en legde die zorgvuldig op de leuning van de balustrade op een rij. Zijn witgehandschoende vingers sloten zich om elke gele vrucht bij dit karwei en een sterke limoengeur trok door de ruimte.

'Zeg, de markt is buiten, hoor!' grapte een der leden.

'Ja, man,' viel een ander bij, 'ga naar Combé!'

Walther negeerde het algemeen gegrinnik en posterde zich vlak voor de bovenste trede. Met heldere stem sprak hij: 'Mijne heren, u bent allen van groot belang voor de kolonie.' Hij gebaarde uitnodigend en bracht dan zijn hand naar de rij lemmetjes. Onder het spreken verplaatste hij telkens een vruchtje, als om nadruk te leggen op zijn woorden. 'Uw inzet, uw kapitaal en uw kennis zijn onontbeerlijk.

Onder uw leiding vindt het dagelijks bestuur van de kolonie plaats.'

De mannen in de zaal zwegen en leken geboeid door de piramide van limoenen die voor hun ogen verrees.

'Dankzij uw inspanning wordt het moederland jaarlijks voorzien van tientallen schepen met duizenden kilo's koffie, suiker, cacao en katoen.' Hij voegde steeds een lemmetje toe, bedaard vervolgend: 'En dan hebben we de opbrengsten van de Nederlandse fabricage en de arbeidsgelegenheid in het moederland nog niet opgeteld.'

Het bleef stil in de zaal. Kennelijk was de Raad genoeg gevleid om een luisterend oor te verlenen.

De jongeman bouwde voort, zijn stem klonk dromerig. 'Zegge miljoen op miljoen, jaar na jaar...' De piramide was bijna voltooid. '...eeuw na eeuw...' Hij onderbrak: 'Wel, kijk eens aan!' Tevreden beschouwde hij zijn bouwsel. 'Het is een heel imperium geworden!'

De planters gaapten hem aan.

Walther speelde met een van de citrusbolletjes, liet de vrucht tussen zijn vingers rollen en vervolgde vriendelijk: 'Wat wilt u toch met dit land?' Hij zweeg een moment en bestudeerde aandachtig de gele fruittoren.

De stilte die viel was er een die aarzelde tussen verontrusting, verwarring en meewarigheid.

De jonge dandy keek weer op en de glimlach was van zijn gezicht verdwenen. In zijn beminlijke stem siepelde een messcherpe, vileine toon. 'Moederland is een mooie naam, zij het onverdiend. De zwoegende stiefdochter Suriname wordt ondanks de voortdurende verschepping van vele rijkdommen, met hardnekkige onverschilligheid bejegend. Onverschilligheid ten opzichte van investeringen – wegen, bruggen, verbeteringen betreffende onze plantages. Stoommachines, de noviteit die de kolonie uit de malaise zou kunnen halen, de productie zou verhogen en de arbeid minder zwaar maken. Maar ja, waarom investeren als men alles gratis krijgen kan? Wat kan het schelen als de stiefdochter ten slotte in lompen gehuld gaat?' Hij haalde de schouders op.

Gemompel klonk uit de zaal. Ik meende iemand te horen zeggen: 'Hij heeft gelijk!', maar twijfelde of ik mijn oren kon vertrouwen. Afkeurende geluiden waren duidelijk sterker. De gouverneur keek ongemakkelijk.

Walther vervolgde: 'U spreekt van beschaving, van de goede dingen die het Rijk ons zou hebben gebracht. Ik

vraag u: waar zijn de tekenen van deze geestelijke, of desnoods materiële rijkdom?' De Zwarte Lord was begonnen heen en weer te lopen, terwijl hij gesticuleerde naar zijn gehoor, dat met stomheid geslagen leek. 'Vertelt u mij eens, waar zijn de bibliotheken, scholen of anderszins beschavende instellingen?'

Verborgen in de struiken moest ik mijn ergernis verbijten. Op deze manier gooide mijn élève zijn eigen ruiten in! Sommige raadsleden maakten aanstalten iets te zeggen, maar de gouverneur legde hen met een handgebaar het zwijgen op.

'Iedere school, ieder kerkgebouw, is hier buiten uw initiatief geplaatst, door anderen, die overigens ook hun lidmaatschap vereisen, alvorens toestemming voor gebruik te verlenen.'

Met stijgende ontzetting had ik geluisterd. Hoe durfde hij een dergelijke toon aan te slaan? Was hij in weer zo'n dwaze bui? Moest ik naar binnen gaan om hem weg te sleuren en excuses aan te bieden bij de gouverneur?

Maar Walther was nog niet klaar. 'Ja, ik weet het.' Hij hief bezwerend zijn handen. 'Er zijn voorzieningen. Fort Zeelandia: het cachot. Bongo Pita op de Weide: het galgenveld, de strafplaats voor slaven...'

Tumult brak los. Stoelpoten schraapten, mannen riepen door elkaar. 'Zeg eens, jij vagebond, zal ik je eens een lesje leren!'

Een woest uitzierende heer richtte zich dreigend op. Bijval en hoongelach op de achtergrond deed me het ergste vrezen—

Bam!

Iedereen schrok op. Onwillekeurig ineengekrompen bij de plotselinge dreun, bracht ik mijn gezicht geagiteerd weer naar het kozijn, en gluurde naar binnen.

Met een krachtige klap had Walther zijn wandelstok op de grond doen neerdalen, het geluid galmend over de houten vloer. De citruspiramide trilde. Hij plantte de punt van de stok voor zich neer, vouwde beide handen ferm om de knop en bleef met een vastberaden gezicht staan. Onverzettelijk.

Vrees sloeg me om het hart. De roekeloosheid van mijn pupil zou gevaarlijk voor hem kunnen worden. Maar gouverneur Van Raders maakte sussende gebaren en het beledigde gehoor aarzelde om iets te ondernemen.

Gebruikmakend van de tijdelijke besluiteloosheid,

reikte de Zwarte Lord weer in zijn jaszak en haalde er nonchalant een voorwerpje uit dat ik eerst niet kon onderscheiden. Toen, met een elegante beweging, plantte hij op de top van de fruittoren een piepklein Nederlands vlaggetje.

Verbijsterd staarde de zaal naar deze vertoning.

Voor het smadelijk gelach kon losbarsten besloot Walther zijn toespraak. 'Ik kom tot de slotsom,' sprak hij vrijmoedig, 'dat wat weet, dat deert. Ik vraag u nogmaals mijne heren, wat bent u toch van plan met het land waarop u nu roofofbouw pleegt en waarvan u zo gauw als uw zakken gevuld zijn, afscheid neemt?' Kordaat greep hij het bovenste limoentje van de stapel, riep 'Vang!' en gooide het bevlagde exemplaar naar de dichtstbijzijnde planter.

Terwijl de overrompelde man in een reflex het kleinnood opving, boog Walther eenmaal en verliet dan de zaal zonder nog om te kijken.

